

**Σεξουαλικά και Αναπαραγωγικά Δικαιώματα Μεταναστών/-τριών
και Προσφύγων/-ισσών: Διερευνώντας τις Ανάγκες και τις
Προκλήσεις στην Κυπριακή Πραγματικότητα (Περίληψη)
Οκτώβριος 2023**

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος **“M – Power Migrants and Refugees on Sexual Reproductive Health and Rights”** που στόχο έχει την ενδυνάμωση μεταναστών, μεταναστριών, προσφύγων και προσφυγισσών ηλικίας 18-35 ετών, μέσω ενημέρωσης σε θέματα σεξουαλικής υγείας και δικαιωμάτων, και η ενίσχυση και ενδυνάμωση των ικανοτήτων οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών, και επαγγελματιών υγείας στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα στα ίδια θέματα. Το πρόγραμμα συντονίζει ο Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού σε συνεργασία με το Sex Og Politikk. Το πρόγραμμα λαμβάνει επιχορήγηση στο πλαίσιο του προγράμματος Active Citizens Fund Κύπρου που χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία μέσω των χορηγιών ΕΟΧ και Νορβηγίας 2014-2021.

Συγγραφή: Δρ Γενοβέφα Ζαφειρίδου

Ερευνητική Ομάδα:

Δρ Μάριος Θεοδώρου: Πρωτόκολλο Ποιοτικής Έρευνας, Ερωτηματολόγιο Ποσοτικής Έρευνας, Συλλογή Δεδομένων και ανάλυση Ποσοτικής έρευνας

κ. Στάλω Λέστα: Πρωτόκολλο Ποιοτικής Έρευνας και Συλλογή Δεδομένων

κ. Δημήτρης Παρπέρης/Ποιοτική Έρευνα /Συλλογή Δεδομένων

Ζαφειρίδου Γ. (2023). Σεξουαλικά και Αναπαραγωγικά Δικαιώματα Μεταναστών/-τριων και Προσφύγων/-ισσών: Διερευνώντας τις Ανάγκες και τις Προκλήσεις στην Κυπριακή Πραγματικότητα. Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος "M – Power Migrants and Refugees on Sexual Reproductive Health and Rights" που στόχο έχει την ενδυνάμωση μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών ηλικίας 18-35 ετών με τον συντονισμό του Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού και εταίρο τον οργανισμό Sex og Politikk. Σημαντική ήταν η συμβολή και η στήριξη των ΜΚΟ που εδρεύουν στην Κύπρο και εξειδικεύονται σε θέματα προσφύγων και μεταναστών. Σκοπός είναι να διερευνηθούν οι ανάγκες των μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών και να ενδυναμωθούν οι ομάδες αυτές, σχετικά με ζητήματα Σεξουαλικής και Αναπαραγωγικής Υγείας και Δικαιωμάτων (ΣΑΥΔ). Οι επαγγελματίες υγείας και η κοινωνία των πολιτών έχουν σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς η θέση τους τους δίνει τη δυνατότητα να παρέχουν πληροφόρηση, καθοδήγηση και υπηρεσίες σε άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο ανάλογα με τις ανάγκες τους. Στο παρόν έργο γίνεται χαρτογράφηση των γνώσεων και αναγκών των μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών, των επαγγελματιών υγείας και επαγγελματιών σε ΜΚΟ σχετικά με τα ΣΑΥΔ.

Η υγεία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας είναι κατοχυρωμένο δικαίωμα για όλους/-ες ανεξαιρέτως. Παρ' όλα αυτά δεν υπάρχουν αρκετά δεδομένα για τις ανάγκες των μεταναστών/-τριών, ενώ οι ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης των ατόμων αυτών, τα καθιστά περισσότερο ευάλωτα σε Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις (ΣΜΛ), ηπατίτιδες και HIV. Για τις γυναίκες είναι πιο δύσκολη η πρόσβαση σε μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού, ενώ βρίσκονται και ιδιαίτερα εκτεθειμένες σε κακοποίηση. Επιπλέον εμπόδιο αποτελεί η έλλειψη πληροφόρησης όσον αφορά τις υπηρεσίες και το σύστημα υγείας στην Κύπρο.

Όσον αφορά τους επαγγελματίες υγείας, δεν υπάρχουν πολλές εκπαιδευτικές επιμορφώσεις με έμφαση στη διαχείριση περιστατικών που αφορούν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία μεταναστών λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαίτερες συνθήκες και τις πολιτισμικές διαφορές, ενώ και οι επαγγελματίες της κοινωνίας των πολιτών πολλές φορές δεν έχουν την απαραίτητη εξειδικευμένη γνώση για την καθοδήγηση των μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών.

Σκοπός του έργου είναι μέσα από την απόκτηση δεδομένων να διερευνήσει τις ανάγκες και να συμβάλει στην ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και εργαστηρίων που θα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις επιμόρφωσης των παραπάνω ομάδων, αλλά και

ως οδηγός για τη δημιουργία στρατηγικής για τα ΣΑΥΔ μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών.

Μέθοδοι

Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και συγκεκριμένα ημι-δομημένες συνεντεύξεις, για τη διερεύνηση των αναγκών των ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο σχετικά με τα ΣΑΥΔ, αλλά και την οπτική των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή μαζί τους μέσω της δουλειάς τους. Για τη δειγματοληψία των επαγγελματιών υγείας και εκπροσώπων ΜΚΟ χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας κριτηρίου, ενώ για τους μετανάστες/-τριες και πρόσφυγες/-ισσες η μέθοδος της χιονοστιβάδας. Οι επαγγελματίες υγείας και ΜΚΟ είχαν ποικίλες ειδικότητες και θέσεις εργασίας, καθώς και διαφορετικές σπουδές και καταγωγή. Οι μετανάστες/-τριες και πρόσφυγες/-ισσες που συμμετείχαν ήταν ηλικίας 18-39 με διαφορετικές χώρες καταγωγής και μεταναστευτικό καθεστώς. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα αγγλικά.

Η έρευνα ελέγχθηκε και γνωμοδοτήθηκε από την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου. Για λόγους ιδιωτικότητας των συμμετεχόντων χρησιμοποιήθηκαν ψευδώνυμα και αποκρύφθηκαν προσωπικές πληροφορίες. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις συνεντεύξεις, καθώς τα ζητήματα ΣΑΥΔ μπορεί να είναι ευαίσθητα για κάποια άτομα. Περιορισμό της έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα είναι ιδιαίτερα δύσκολα προσβάσιμη και με διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά, ενώ εμπόδιο αποτελεί και η γλώσσα. Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και γνώριζαν αγγλικά. Η εμπειρία των επαγγελματιών υγείας και ΜΚΟ είναι αυτή που έρχεται να δώσει μια πιο σφαιρική εικόνα όσον αφορά τα άτομα σε μεγαλύτερη ευαλωτότητα.

Αποτελέσματα

Ένα βασικό ζήτημα αποτελεί η έλλειψη ποιοτικής και προσβάσιμης πληροφόρησης, σε γλώσσα κατανοητή, αλλά και πολιτισμικά προσαρμοσμένη όσον αφορά τα ζητήματα ΣΑΥΔ. Οι ΜΚΟ αναλαμβάνουν συχνά τον ρόλο της ενημέρωσης μέσω των δράσεών τους, αλλά δεν έχουν πάντα την απαραίτητη εξειδίκευση ούτε μπορούν να καλύψουν όλες τις ανάγκες του πληθυσμού. Ο ρόλος των επαγγελματιών υγείας είναι κρίσιμος ως προς τις εξειδικευμένες ιατρικές πληροφορίες, εξαιτίας όμως των δυσκολιών που αντιμετωπίζει το ιατρικό προσωπικό λόγω του όγκου δουλειάς και της γλωσσικής επικοινωνίας, η πληροφόρηση των ασθενών πολλές φορές επαφίεται

στη διάθεση και ευαισθησία τους. Η γλώσσα αποτελεί το μεγαλύτερο εμπόδιο για όλες τις ομάδες συμμετεχόντων, καθώς συχνά δεν υπάρχει δυνατότητα για διερμηνεία, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ασυνεννοησίες, ιδιαίτερα όταν χρειάζεται χρήση ιατρικής ορολογίας. Οι γιατροί δυσκολεύονται να εξηγήσουν περίπλοκες ιατρικές καταστάσεις, αλλά και οι ασθενείς δεν μπορούν να εκφράσουν απορίες ή να κατανοήσουν πλήρως οδηγίες και να δώσουν την πληροφορημένη συναίνεση τους.

Η έλλειψη πληροφόρησης αφορά ποικίλα ζητήματα όπως οι μέθοδοι αντισύλληψης και οι ΣΜΛ με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κίνδυνος για την υγεία μεταναστών/-τριών. Όσον αφορά τις ΣΜΛ το πρόβλημα έγκειται κυρίως στην παραπομπή και καθοδήγηση για θεραπεία μετά από ένα θετικό αποτέλεσμα. Για τις γυναίκες η σεξουαλική και έμφυλη βία δημιουργεί επιπλέον ανάγκες για ιατρικές και ψυχολογικές υπηρεσίες, παρ' όλα αυτά πολλές φορές δε γνωρίζουν πού να απευθυνθούν για βοήθεια. Καθώς δεν εμπιστεύονται ότι θα λάβουν βοήθεια από τις αρχές, συνήθως στρέφονται πρώτα στις ΜΚΟ. Η διαδικασία της καταγγελίας είναι συχνά τραυματική και είναι σημαντικό να υπάρξει ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των κρατικών αρχών στη διαχείριση τέτοιων περιστατικών. Πληροφόρηση χρειάζεται και για άλλα ζητήματα όπως ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων. Από τη μια οι επαγγελματίες υγείας οφείλουν να προσφέρουν κατάλληλη περίθαλψη και ψυχολογική στήριξη σε όσες έχουν υποστεί την πρακτική και από την άλλη οι μετανάστες/-τριες πρέπει να κατανοήσουν τις διαστάσεις της πρακτικής ώστε να προστατευτούν τα ανήλικα κορίτσια από αντίστοιχες εμπειρίες.

Η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας διαφέρει ανάλογα με το μεταναστευτικό καθεστώς. Για παράδειγμα οι πρόσφυγες έχουν προσωπικό γιατρό και ηλεκτρονικό φάκελο, κάτι που δεν ισχύει για αιτητές ασύλου, κάνοντας δύσκολη τη διατήρηση ιατρικού ιστορικού. Επιπλέον, κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες, όπως οι επιτακτικότερες ανάγκες διαβίωσης, η οικονομική δυσχέρεια, ο απομακρυσμένος τόπος διαμονής και η δυσκολία μετακίνησης βάζουν τα θέματα υγείας και ψυχολογικής υποστήριξης σε δεύτερη μοίρα. Σχετικά με τις μεθόδους αντισύλληψης να σημειωθεί ότι δεν καλύπτονται από το εθνικό σύστημα υγείας με αποτέλεσμα να αποτελούν μη εύκολα προσβάσιμη επιλογή. Η άμβλωση χρησιμοποιείται πολλές φορές ως μέθοδος αποτροπής ανεπιθύμητης κύησης, εντός του χρονικού πλαισίου που ορίζεται από το νόμο, με δυσκολίες στην παροχή της λόγω μη διαθεσιμότητας ή άρνησης επαγγελματιών υγείας να προχωρήσουν στην

ιατρική διαδικασία, με αποτέλεσμα ο μόνος τρόπος πρόσβαση σε υπηρεσίες άμβλωσης να είναι η μετακίνηση σε νοσηλευτήρια άλλων επαρχιών. Η μη πρόσβαση σε ασφαλείς αμβλώσεις, στρέφει τις γυναίκες σε παράνομες μεθόδους που εγκυμονούν κινδύνους για την υγεία τους, όπως η χρήση παράνομων φαρμακευτικών ουσιών. Σε περίπτωση εγκυμοσύνης, η δυσκολία μετακίνησης για ιατρικό ραντεβού ειδικά όταν υπάρχουν μικρά παιδιά αλλά και η αδυναμία αγοράς των απαραίτητων συμπληρωμάτων, μπορεί να επιβαρύνουν την υγεία μητέρας και εμβρύου. Παρ' όλα αυτά οι εμπειρίες τοκετού σε κρατικά νοσηλευτήρια είναι αρκετά θετικές, παρά τον αυξημένο αριθμό καισαρικών.

Πολιτισμικές διαφορές και ταμπού μπορεί να δυσκολέψουν τα άτομα όταν αναζητούν ιατρική βοήθεια, για παράδειγμα κάποιες ΣΜΛ μπορεί να στιγματίσουν τους ασθενείς, ενώ από την πλευρά των επαγγελματιών υγείας η ύπαρξη προκαταλήψεων δυσχεραίνει την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών. Η αντιμετώπιση του ιατρικού προσωπικού είναι κρίσιμη για να μην βιώσει ο ασθενής πολλαπλές διακρίσεις και να καλυφθούν οι ανάγκες του. Για τις γυναίκες οι πολιτισμικές πιέσεις δημιουργούν επιπλέον εμπόδια, σε πολλές περιπτώσεις λόγω ντροπής να επικοινωνήσουν προσωπικά ζητήματα ιδιαίτερα σε άντρες επαγγελματίες υγείας.

Συμπέρασμα - Προτάσεις

Συμπερασματικά, το μεγαλύτερο εμπόδιο για πρόσβαση σε ποιοτικές πληροφορίες και υπηρεσίες σχετικά με τα ΣΑΥΔ, φαίνεται να αποτελεί η γλώσσα, ενώ υπάρχει ανάγκη πολιτισμικά προσαρμοσμένης πληροφόρησης και για τα άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο αλλά και για τους επαγγελματίες υγείας και ΜΚΟ που έρχονται σε επαφή μαζί τους. Η ίδια η παροχή πληροφόρησης πολλές φορές είναι το πρόβλημα, γιατί δεν είναι ξεκάθαρο ποιος είναι ο αρμόδιος φορέας πληροφόρησης και δεν είναι εύκολα προσβάσιμος. Για βέλτιστα αποτελέσματα στην παροχή υπηρεσιών, χρειάζεται επιμόρφωση των επαγγελματιών υγείας ιδιαίτερα όσον αφορά την πολιτισμική και κοινωνική διάσταση των ΣΑΥΔ, μέσω βιωματικών εργαστηρίων. Οι μετανάστες/-τριες φαίνεται να εμπιστεύονται περισσότερο τις υπηρεσίες των ΜΚΟ, γι' αυτό η στήριξη των οργανώσεων από κρατικούς φορείς και η συνεργασία μαζί τους κρίνεται πολύ σημαντική για την παροχή καλύτερων υπηρεσιών. Για τους επαγγελματίες ΜΚΟ φαίνεται σημαντικό να υπάρξει επιμόρφωση για ζητήματα ΣΑΥΔ, τις διαθέσιμες επιλογές στην Κύπρο καθώς και το νομικό πλαίσιο.

Με βάση τα ευρήματα της έρευνας γίνονται οι παρακάτω προτάσεις που θα συμβάλλουν στην προάσπιση των ΣΑΥΔ μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών:

- Διερμηνείες σε κομβικές θέσεις όπως, νοσοκομεία, κέντρα υγείας, κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας.
- Δημιουργία βάσης δεδομένων με τα ιατρικά αρχεία όσων δεν εμπίπτουν στο ΓεΣΥ για την καλύτερη δυνατή φροντίδα των ασθενών και διατήρηση του ιστορικού τους.
- Αποζημίωση μεθόδων αντισύλληψης στο πλαίσιο του ΓεΣΥ και όλων των νόμιμων αιτημάτων για τερματισμό κύησης.
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών οικογενειακού προγραμματισμού και τερματισμού της κύησης.
- Πρόσβαση σε δωρεάν φαρμακευτική αγωγή, μεθόδους αντισύλληψης και υπηρεσίες σεξουαλικής υγείας σε άτομα με ακραία ευαλωτότητα (θύματα βίας, άτομα κάτω από το όριο της φτώχειας κτλ).
- Πρόσβαση σε εξατομικευμένες υπηρεσίες ψυχικής υγείας για θύματα έμφυλης και σεξουαλικής βίας.
- Επαρκής πληροφόρηση με βιωματικά εργαστήρια αλλά και μέσα από την παροχή πληροφοριών κατά την είσοδο στην Κύπρο στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας στην μητρική γλώσσα των συμμετεχόντων, από άρτια καταρτισμένους εκπαιδευτές σε σχέση με θέματα σεξουαλικής υγείας και δικαιωμάτων. Δημιουργία ηλεκτρονικής ιστοσελίδας ως μέσω πληροφόρησης και επικοινωνίας (email, social media κτλ) σε όλες τις απαραίτητες γλώσσες με ενημερωμένο υλικό, πολιτισμικά κατάλληλο σχετικά με τα ΣΑΥΔ και τις διαθέσιμες υπηρεσίες.
- Εκπαίδευση εθελοντών ή/και επαγγελματιών της εκάστοτε κοινότητας σχετικά με ΣΑΥΔ με στόχο την ενημερωμένη πληροφόρηση στην μητρική γλώσσα των ενδιαφερόμενων.
- Ευαισθητοποίηση και πληροφόρηση ιατρικού προσωπικού και λειτουργών της αστυνομίας σχετικά με τα ιδιαίτερα κοινωνικό-πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μεταναστών/-τριών και προσφύγων/-ισσών και θυμάτων βίας με στόχο την προσπέλαση προκαταλήψεων και την καλύτερη δυνατή προστασία των δικαιωμάτων τους.

- Ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών για δημιουργία οργανωμένων δομών ψυχολογικής υποστήριξης για άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο που την έχουν ανάγκη, όπως θύματα σεξουαλικής/έμφυλης βίας, άτομα με ΣΜΛ & HIV, ζητήματα σεξουαλικής υγείας κ.α.